

Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi Ve Öğrencilerin Serbest Muhasebeci Mali Müşavir Olma Hedefleri: İnönü Üniversitesi Uygulaması

Social Cognitive Career Theory And Students' Goal of Being A Certified Public Accountant: İnönü University Application

Ahmet Fethi DURMUŞ*

Fikret OTLU**

Özge ÖZKAN***

Öz

Ülkemizde son yıllarda özellikle iktisadi ve idari bilimler fakültelerinden mezun olan ve iş bulamayan öğrenci sayısı hızla artmaktadır. Dolayısıyla öğrencilerin kariyer planlamaları üniversite hocalarının daha fazla etkin olması gereken alanlardan biridir. Bu çalışmada sosyal bilişsel kariyer kuramı kullanılarak öğrencilerin kariyer planlamasında Serbest Muhasebeci Mali Müşavir'lik (SMMM) mesleğinin hangi basamaklarda olduğu ve mesleği tercih etme ya da etmemede etkili olan kriterlerin neler olduğu incelenmeye çalışılmıştır. Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı modeli, öğrencilerin kariyer ilgi alanlarının, amaçlarının ve niyetlerinin öz-yeterlik inançları ve sonuç beklentileri ile nasıl bağlantılı olduğunu açıklamak için kullanılan yararlı bir araç olarak görülmektedir. Sonuçlar, SMMM olma hedefinin, öz yeterlilik ve sonuç beklentileri ile anlamlı ve pozitif ilişkili olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilişsel kariyer teorisi, Muhasebe Kariyeri, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir.

Abstract

In recent years, the number of students graduated from the faculties of economics and administrative sciences and who can not find a job is increasing rapidly in our country. Therefore, career planning of students is one of the areas whom professors in academia, students should be more active. In this study, social cognitive career theory was used to investigate what stages of the certified public accountant (CPA) profession are in the career planning of the students and what are the criteria that are effective in choosing or not choosing a profession. Social Cognitive Career Theory (SCCT) model as a useful tool to explain how students' career interests, goals, and intentions are related to their self-efficacy beliefs and outcome expectations. Results showed that the goal to become a certified public accountant (CPA) was significantly and positively correlated with the self-efficacy and outcome expectations.

Key Word: Social Cognitive Career Theory; Accounting Careers; Certified Public Accountant

Giriş

Kariyer ve meslek seçimi hayatın önemli ve kaçınılmaz görevlerinden biridir. Üniversite yılları, öğrencilerin istihdam, eğitim, kariyerleri ile ilgili karar verme sürecinde çok önemlidir. Pek çok öğrenci için ise kariyer kararı vermek, bireyin geleceği, psikolojik ve fiziksel refahı, yaşam kalitesi, sosyal kabulü gibi sebeplerden ötürü kafa karıştırıcıdır. Serbest Muhasebeci Mali Müşavir olmak fikri ise bu mesleği seçen öğrenci için daha titiz ve yoğun çalışmayı gerektiren buna karşın bağımsız çalışma koşulları sağlayan ilgi çekici ve prestijli meslek olması bakımından cazibesi olan bir fikir olarak görülmektedir.

Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler halkın mali çıkarlarını korumada önemli bir görev üstlenmektedirler. Bu yüzden Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin kalitesini korumak amacıyla devlet tarafından zorlu standartlar belirlenmiştir. 4 yıllık açık veya örgün öğretimden iktisadi ve idari bilimler fakültesi ve ya dengi fakültelerden mezun olmak, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler odasına başvuruda bulunarak belirli bir bedel karşılığında dosya açtırmak, staja başlama sınavına hazırlanmak ve kazanmak, 3 senelik staj süresini başlatmak ve bu süreçte sigortalı olarak çalışıp 3 ayda bir mali müşavirler odasına bordro teslim etmek, staj süresini

* Dr.Öğr.Üyesi, İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, ahmet.durmus@inonu.edu.tr.

** Prof.Dr. İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü fikret.otlu@inonu.edu.tr

*** Dr. Öğrencisi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, be-nozgeozkan@gmail.com

tamamlandıktan sonra 8 dersten klasik sınava girmek (yeterlilik sınavları) ve geçerli not aldıktan sonra belgeyi almaya hak kazanmak serbest muhasebeci ve mali müşavir olmak için gereken şartlardır. Ekstra bir eğitim almak ve bu masrafları karşılamak, sınavlar ve dosya açım için ödemeler yapmak, zorlu sınavlara hazırlanmak öğrenciler için ciddi bir zaman ayırma ve finansal olarak belli bir yükümlülük getirmektedir.

Bu çalışma da, İnönü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin Serbest muhasebeci mali müşavir olmaya ilişkin kariyer ilgi alanları, hedefleri, öz yeterlilik inançları ve sonuç beklentileri ile ilişkileri Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi modeli kullanılarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Muhasebe Mesleği

Muhasebe mesleği geçmişi çok eskilere dayanan her gün değişim ve gelişim içinde olan ve ekonomik yapının temel basamaklarında yer alan bir meslektir. Muhasebe mesleği işletmelerin verimli ve etkin çalışabilmeleri, iyi bir hesap sistemine sahip olmaları, güçlü bir denetim ve kontrol sistemi oluşturmaları, küreselleşen dünya ile birlikte işletmelerin ekonomik yapıya daha iyi entegre olabilmesini sağlamayı amaçlayan bir meslektir. Bu nedenle toplumun ekonomik ve mali yapısında önemli bir yer edindirmiştir.

Muhasebecilik ve malî müşavirlik mesleği faaliyet konusu 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Malî Müşavirlik ve Yeminli Malî Müşavirlik Kanunu'na göre düzenlenmiştir. Kanunda mesleğin konusu işletmelere ait defterleri tutmak, beyanname ve diğer belgeleri düzenlemek, muhasebe sistemlerini kurmak ve geliştirmek, müşavirlik yapmak, belgelere dayalı olarak inceleme, tahlil ve denetim yapmak, mali tablo ve beyannamelerle ilgili görüş vermek ve raporlar düzenlemek, tahkim bilirkişilik yapmak şeklinde sıralanmıştır.

Mali müşavirlik mesleği değişen ekonomik ve teknolojik koşullarla birlikte işletmelerin beklentilerini karşılamak ve onlara defter tutmanın dışında danışmanlık hizmeti sunmaya doğru yönelen dinamik bir meslektir. Bu nedenle mesleğin gelişimi ekonomik ve teknolojik gelişimlere paralel olarak hem insan kaynaklarında hem de uygulamalarda kendini göstermektedir.

Serbest Muhasebeci Mali Müşavir olabilmek için belirtilen lisans alanlarından mezun olmak (Hukuk, iktisat, maliye, işletme,vb.) ve ya bu fıkrada belirtilen bilim dallarından lisansüstü seviyede diploma almış olmak, üç yıl staj yapmış olmak, Serbest muhasebeci malî müşavirlik sınavını kazanmış olmak ve ruhsat almış olmak gerekmektedir. (<http://archive.ismmmo.org.tr>).

Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi

Kişinin kariyer gelişiminde, kariyer kararlarını açıklamak için sosyal bilişsel kariyer teorisi birçok araştırmaya konu olmuştur. Bu teori Bandura'nın (1986, 1997) insanlar, davranışları ve çevreleri arasındaki etkileşimi vurgulayan sosyal bilişsel kuramının uzantısı olarak Lent, Brown ve Heckett (1994, 2000) tarafından geliştirilmiş ve Hackett ve Betz'in (1981) kariyer öz yeterlilik teorisinin kariyer seçeneklerinin gelişimini açıklamasına yardımcı olmuştur.

Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi (SBKT), mesleki kariyer gelişim sürecinde çıkarların, yeteneklerin ve değerlerin önemini kişilik faktörü kuramları olarak kabul eder. Aynı zamanda kişilerin kariyer seçimi gibi önemli gelişimsel kilometre taşlarını ve kariyer geleceği üzerinde önemli etkisi olan engelleri nasıl ele aldığı ile ilgilenmektedir. SBKT, kişilik faktörü teorilerinin aksine, hem insanların hem de çevrelerinin dinamik ve duruma özel yönlerini vurgular (Büyükgöze-Kavas, 2011, s. 35-36).

Teori, bireyin akademik bir kariyer seçimini geliştirilmesi ve bu seçimini takip edebilmesine yol açan dinamik süreçleri açıklayan bir çerçevedir. Bu süreç, çeşitli kişisel girdilerden ve zamana bağlı olarak değişen çevresel ve durumsal faktörlerden etkilenir (Schoenfeld vd.,

2017, s.4). Kurama göre, bu süreç bireyin kendi kariyer gelişimini etkilerken, aynı zamanda birey kontrolü altında olmayabilecek sosyal ve ekonomik koşullar gibi engellerle de karşılaşacaktır. Kuram insanların kendi kariyer davranışlarını yönlendirebilme kapasitelerini vurgulamaktadır.

Sosyal bilişsel kariyer teorisi (Lent, Brown ve Hackett 1994), kariyer çıkarlarını ve kariyer seçimindeki hedefleri anlamak için kariyer literatürün de tartışılan en kabul görmüş ve onaylanmış modellerden biridir. Bu teorinin temel değişkenleri, bireyin sonuçlara yönelik beklentilerini ve performansla yönelik niyetlerini etkileyen öz yeterlilik; gelecekteki performansını veya hedeflerini etkileyen sonuç beklentileri ve kişisel hedeflerdir (Segal vd., 2002, s.48) .

Öz yeterlilik

Öz yeterlik, bir bireyin belirli bir çaba gösterme becerisine sahip olup olmadığı konusundaki düşünceleri ile ilgilidir (Segal vd, 2002, s.49). Yani özyeterlilik bireyin yetenekli olmaya değil, kendi kaynaklarına güvenmesidir. Karşılaştığı durumlarla baş edebilmede yeterli becerileri olan fakat öz yeterliliği düşük olan birey becerilerini harekete geçiremeyecektir (Yıldırım ve İlhan, 2010, s. 302)

Bandura (1986), aynı beceri seviyesindeki iki bireyden birinin diğerine göre daha başarılı olduğu durumlarda, aradaki farkın önemli ölçüde bireylerin becerilerinden çok, becerileriyle ilgili algılarından kaynaklanabileceğini öne sürmüştür. Kurama göre, bireyin bir alanda çok düşük düzeyde yeteneğe sahip olduğu durumlarda, öz yeterlik inancıyla başarıyı yakalama şansının yükseleceğidir (Özden, 2014, s.22). Bireyin öz yetkinlik inancının yüksek olması, stresle başa çıkma, olumlu duygular hissetme, problem çözme, yüksek motivasyon ve başarılı sosyal ilişkiler gibi birçok değişkenle doğrudan ilişkilidir (Ünsal, 2014, s.396).

SBKT'ne göre, bireyin öz yeterlilik algısı dört kaynaktan beslenmektedir (Aşkar ve Umay, 2001, s.2):

1) Bireyin bireysel deneyimleri ya da bir beceri kazanmak için yaptığı çalışmalardan elde ettiği deneyimlerinin bilgisi. Güçlüklere rağmen kazanılan başarı bireyi başka güçlükler çıktığında çaba göstermeye iter.

2) Başka kişilerin deneyimleri; örneğin, başkalarının davranışlarını model alma yoluyla onların deneyimlerini paylaşma. Bireyin özellikle kendisiyle eşleştirdiği kişilerin gösterdikleri çabalar neticesinde başarılı olduklarını görmesi, onlar gibi çaba gösterdiği takdirde kendisinin de başarılı olacağı inancını güçlendirir. Aynı şekilde bireyin, kişilerin göstermiş olduğu çabalar karşısında başarısız olduklarını görmesi ise kendi öz yetkinliğine karşı inancını zayıflatacaktır.

3) Sözel ikna; bireyin bir durumla ilgili başa çıkma yolları ile ilgili aldığı önerilerdir. Kişinin davranışlarına karşı yapılan yapıcı değerlendirmeler, bireyin öz yetkinlik inançlarını yükseltecek, etrafındaki kişiler tarafından sözel olarak ikna edilmesiyle göstereceği çabalar da artacaktır.

4) Duygusal durum; bir bireyin öz yeterliğini değerlendirmede kaygı, stres ve korku düzeyini kontrol edebilmesi. Birey hazır olmadığı ve başarısız olmasının kesin olduğu durumlara sıkça maruz kaldığı takdirde öz yetkinlik inançları zayıflayacaktır.

Sonuç Beklentileri

Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi, sonuç beklentilerinin kariyer çıkarlarının ve hedeflerinin önemli belirleyicileri olduğunu ileri sürmektedir (Gore ve Leuwerke 2000). Öz yetkinlik

inancı bireyin kendi kapasitesi ile ilgilidir. Oysa sonuç beklentileri bireyin davranışı yerini getirdiğinde elde etmeyi umduğu sonuçlardır (Lent vd., 2002). İnsanların genellikle kendilerini yetkin gördükleri aktiviteleri gerçekleştirdiklerinde sonuçların olumlu olacağına inandıkları düşüncesinden hareketle sonuç beklentisinin yetkinlik beklentisi tarafından belirlendiği varsayılmaktadır (Lent vd, 1994). Bu iki kavram birlikte bireylerin hangi aktiviteleri seçeceği ve bunları elde etmek için ne kadar çaba harcayacakları, karşılarına çıkan engellerle nasıl mücadele edecekleri gibi kararlarını da etkilemektedir (Bandura, 1977).

Öz yetkinlik inancında olduğu gibi sonuç beklentilerinde de bireylerin öğrenme tecrübeleri alınan kararlarda önemlidir. Birey belli bir davranışı başarıyla gerçekleştiren ve olumlu sonuçlar elde eden kişileri gördüğünde, kendisi de aynı sonuçları elde etmek için güdülenecektir. Yine aynı şekilde bireyin geçmiş tecrübeleri de alacağı kararlarda etkilidir. Bireyin belli bir davranışı yerine getirdiğinde hissettiği olumlu duygular, daha sonraki kararlarında bireyi aynı performansı göstermesi konusunda teşvik edecektir. Ancak birey başarısız olacağına inanıyorsa, ne kadar fazla kazanımları olacağına inanırsa inansın harekete geçmeyecektir (Ünsal, 2014, s. 401-402).

Kişisel Hedefler

Çevresel faktörler ve kişisel deneyimler kişinin davranışını şekillendirmeye yardımcı olsa da, belirli hedeflerin belirlenmesi, bireyin davranışlarını düzenli bir şekilde organize etmesine ve yönlendirmesine ve arzulanan niyetlerin başarıma olasılığını artırmaya yardımcı olur (Lent vd., 1994). Sosyal bilişsel kuram, hedeflerin davranışın özdenetiminde önemli bir role sahip olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre, kişisel hedefler, "bireyin belirli bir faaliyete girme veya belirli bir sonuç üretme niyeti, bunun ne kadarını ve ne kadar iyi yapmak istediğini" gibi sorulara cevap olarak tanımlanır (Lent, 2005, s.105).

Yapılan çalışmalarda zorlayıcı hedeflerin kolay hedeflere göre bireylerin performansını arttırdığı, bireylerin daha fazla çaba harcamasıyla birlikte başarılı olduğu zaman zorlayıcı hedeflerin bireyi daha fazla tatmin ederek güdüleyici rol oynadıkları gözlemlenmiştir. Öz yetkinlik inancı yüksek olan bireylerin zor hedefler belirledikleri, daha düşük öz yetkinlik inancına sahip bireylerin ise kolay hedeflere yöneldiklerine dair araştırmalar söz konusudur. Yine akademisyenler ile yapılan bir araştırmada öz yetkinlik inancının kişisel hedefleri belirlediği ve bu hedeflerin de yapılan yayın sayısını etkilediği görülmüştür (Ünsal, 2014, s. 404).

Literatür Taraması

Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi çerçevesinde yapılan çalışmalardan bazıları aşağıdaki gibidir; Chartland ve Rose (1996) yaptıkları SBKT temelli çalışmada eğitsel ve mesleki kaynaklara ulaşımı sınırlı olan kız öğrenciler için 10 hafta süren bir program hazırlamışlardır. Bu programlar da yetkinlik ve sonuç beklentisinin elde edildiği 4 egzersizden bahsetmişlerdir: (a) katılımcılardan geçmiş yaşantılarındaki başarılı yaşantıları listelemeleri ve bunları diğer grup üyeleriyle paylaşmalarını isteyerek kişisel performans kaynağı oluşturulmuş, (b) kendilerine yakın sosyo ekonomik koşulları olan başarılı kişilerle onları bir araya getirerek akademik ve kariyer geçmişlerini grup üyeleriyle paylaşmaları istenmiş ve dolaylı öğrenme kaynağı oluşturulmuş, (c) sürecin her adımında uygulamacıların verilen görevleri yerine getirdiklerinde katılımcılara verdikleri olumlu geri bildirimler ile cesaretlendirme kaynağı oluşturulmuş (d) Heyecanlanma kaynağı için grup ortamında örnek iş görüşmeleri gerçekleştirilerek kariyer gelişiminde benzer kaygı verici durumlarda yaşanan duyguların davranışlar ve inançlarla ilişkisi üzerinde durulabileceği ifade edilmiştir.

Cervone vd. 2001 yılında yaptıkları çalışmada kişilik değerlendirme için sosyal bilişsel bir teori sunmuşlardır. Aşkar ve Umay (2001), çalışmalarında İlköğretim matematik öğretmenliği öğrencilerinin bilgisayarla ilgili öz yeterlilik algılarını incelemişler, Kurtaslan vd. (2012) çalışmalarında müzik öğretmenlerinin sosyal bilişsel kariyer kuramına göre öğretim teknolojilerine yönelik tutumlarını incelemiştir. Aksu 2008 yılında yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının matematik öğretimine yönelik öz yeterlilik inançlarını çalışmıştır.

Segal vd. (2002) yaptıkları çalışmada sosyal bilişsel kariyer teorisi temelinde işletme lisans öğrencilerinin serbest meslek amaçlarını öngörmeyi hedeflemiştir. Sonuçlar yüksek öz yeterliliğe sahip öğrencilerin serbest meslek sahibi olmaya yönelik niyetlerinin yüksek olduğunu göstermiştir.

Işık (2010) Selçuk Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu'nda yapmış olduğu çalışmada sosyal bilişsel kariyer teorisine dayanan bir grup müdahalesinin üniversite öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik ve mesleki sonuç beklenti düzeylerine etkisini incelemiştir. Öğrencilere Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği ve Mesleki Sonuç Beklentisi Ölçeği uygulanmış, ölçek ortalamaları arasındaki gönüllü öğrencilerden deney ve kontrol grubu oluşturmuştur. Analiz sonucunda kontrol grubunda anlamlı bir farklılaşma gözlemlenmemiş, uygulanan programın deney grubunda ise öğrencilerin kariyer kararı yetkinlik beklentilerini ve mesleki sonuç beklentilerini anlamlı düzeyde arttırmada etkili olduğu, mesleki sonuç beklentilerini de anlamlı şekilde arttırmada etkili olduğu gözlemlenerek SBKT temelli deneysel programın etkili olduğu belirtilmiştir.

Büyükgöze –Kavas (2011) çalışmalarında üniversite öğrencilerinin kariyer kararsızlığını etkileyen faktörleri sosyal bilişsel kariyer teorisine dayalı değişkenlerle incelemiştir. Bulgular, kariyer karar verme öz-yeterliliğinin ve algılanan anne-baba psikolojik özerkliğinin, kontrol odağı ile kariyer sonuç beklentilerini pozitif yönde; kariyer kararsızlığını ise negatif yönde etkilediğini göstermiştir.

Çetin (2011), öz yeterlilik ve kontrol odağının örgüt içi girişimcilikte rolü olup olmadığını incelemiş, iç girişimcilik süreçlerinin başarısında iç kontrol odaklı ve öz yeterliliği yüksek kişilerin önemini ortaya çıkarmıştır.

Özden (2014) çalışmasında algılanan sosyal destek, algılanan ebeveyn tutumları (aşırı koruyucu tutum, reddedici tutum, duygusal sıcaklık), kariyer kararı öz-yeterliliği ve mesleki sonuç beklentilerinin psikolojik iyi oluş üzerindeki doğrudan ve dolaylı yordayıcı etkileri incelenmiştir.

Muhasebe mesleği seçimine yönelik yapılan çalışmalar ise;

İlgaz'ın (1996) İstanbul'da yer alan üniversitelerin iktisat, işletme, işletme mühendisliği, İktisadi ve idari bilimler fakültelerinin Türkçe İngilizce eğitim alan 3. ve 4. sınıf öğrencilerine yönelik yaptığı çalışmada, öğrencilerin muhasebe mesleğini saygın ve geçerli buldukları için muhasebe bölümünü tercih ettikleri gözlemlenmiştir.

Yayla ve Cengiz (2005) çalışmalarında meslek seçimine etkili olan faktörleri incelemişler ve aile, çevre, geniş iş olanakları, yüksek kazanç gibi faktörlerin etkili olduğu sonucuna varmışlardır.

Dinç ve Karakaya (2008) çalışmalarında işletme bölümü son sınıf öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörler açısından muhasebe mesleğini nasıl algıladığı ve öğrenci özellikleri açısından bu algılamadaki farklılıkların neler olduğunu incelemişlerdir. Araştırma 10 üniversiteden 765 işletme son sınıf öğrencisine uygulanan anketten elde edilen verilerle yapılmıştır.

Çalışmada, muhasebe mesleğinin algılanmasında fayda-maliyet faktörü, kariyer beklentisi faktörü ve kazanç faktörünün daha belirleyici olduğu tespit edilmiştir.

Çelenk, Atmaca ve Horasan (2010), yaptıkları çalışma muhasebe öğrencilerinin muhasebe alanına ilgilerini, bu ilgede etkili olan faktörleri ve öğrencilerin muhasebe alanına yaklaşımlarını belirlemek amacı taşımaktadır. Muhasebeye yönelmede muhasebe alanında çalışan tanıdıklarının nispeten etkin olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışma sonucunda muhasebe alanının seçiminde etkili olan diğer faktörlerden en önemlisi bu alanda iş bulma imkânının yüksek olmasıdır.

Ekşi vd. (2011) yaptıkları anket çalışmasında muhasebe eğitimi alan öğrencilerin muhasebe mesleğine bakış açılarını incelemiştir. Fakülte, meslek yüksekokulu ve meslek lisesi düzeyinde uygulanan anketler sonucunda öğrenim düzeyi farklılıklarının algılama farkına neden olduğu gözlemlenmiştir.

Zeytinoglu (2012) Dumlupınar Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Muhasebe bölümü öğrencilerinin motivasyonu ve beklentilerine yönelik bir çalışma yapmış ve çalışma sonucunda , öğrencileri motive eden unsurların eğitim düzeyi ve gelecekteki iş imkânları olduğunu,; öğrencilerin büyük çoğunluğunun Ticaret Lisesinden gelen öğrenciler olması, muhasebe bölümünün tercih edilmesinde daha çok bilgi sahibi olarak geldiğini göstermiştir.

Bozkurt, Öksüz ve Karakuş (2013) tarafından yapılan çalışmada belirli bir eğitim kurumundan yola çıkarak Türkiye'deki muhasebe eğitiminin teorik olarak yeterliliği, meslek için yeterli olan mesleki ve ahlaki değerleri benimsetip benimsetmediği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda çalışmada öğrencilerin muhasebecilik mesleği ile ilgili algılarının, muhasebe eğitiminden sonra nasıl değiştiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonuçları incelendiğinde muhasebe eğitiminin muhasebecilik mesleği ile ilgili bilimler açısından öğrencileri bilgilendirmenin dışında oldukça yetersiz olduğunu ortaya koymuştur.

Demirci, Erol ve Zeren (2015) yaptıkları çalışmada üniversite 3. ve 4. sınıf işletme bölümü lisans öğrencilerinin muhasebecilik mesleğine yönelik kariyer seçimlerinde kişilik özelliklerinin ve diğer bazı unsurların rolü belirlenmeye çalışılmıştır. Muhasebecilik mesleğine yönelimin; bireyin ailesinin ortalama gelirine, not ortalamasına, muhasebe derslerini sevip sevmeme durumuna, muhasebe mesleği hakkında bilgi sahibi olma veya olmama durumuna göre farklılaştığı saptanmıştır.

Akın ve Onat (2015) yaptıkları çalışmada muhasebe mesleğinin seçiminde demografik özelliklerin etkilerini ve öğrencilerin meslek seçimini etkileyen mesleki tatmin, beklenti, bireysel beklentiler ve kariyer beklentilerinin muhasebe mesleğini seçmede etkisini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Çalışmanın sonucunda ön lisans ve lisans düzeyinde eğitim alan bireylerin muhasebe mesleğine yönelmelerindeki ana etmenlerin iş olanaklarının fazla olması ve ihtiyaç duyulan bir meslek olması olarak belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin meslek seçimi ile ilgili faktörler değerlendirildiğinde ön lisans ve lisans düzeyinde eğitim alan her iki grup üyelerinin, mesleki gelişime açık olması, ekonomik getirisinin tatmin edici düzeyde olması gibi nedenlerle muhasebe mesleğini tercih ettiği belirlenmiştir.

Kınay, Ciğer ve Koç (2017) tarafından yapılan çalışmada muhasebe ön lisans programında okuyan öğrencilerin muhasebe mesleği ile ilgili iş hedeflerinin olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Analiz sonucunda öğrencilerin muhasebe eğitimini zorunlu olarak tercih ettikleri, muhasebe mesleğini ikinci meslek olarak tercih ettikleri görülmüştür. Yine çalışmada muhasebe bürolarındaki iş koşullarını yeterli bulmadıkları da gözlemlenmiştir.

Erdurdu vd. (2017) yaptıkları çalışmada muhasebe eğitimi alan öğrencilerin muhasebe mesleği ile ilgili genel düşünceleri mesleğe bakış açıları ve bu bakış açılarının demografik faktörlere göre farklılaşp farklılaşmadığı tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada, öğrencilerin muhasebe mesleğine bakış açılarında cinsiyet yönüyle istatistiksel olarak anlamlı farklılığın olmadığı; öğrenim durumu, yaş ve mezun olunan lise değişkenleri açısından bazı önermelerde istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Çarıkçı (2017) çalışmasında ön lisans ve lisans düzeyinde muhasebe eğitimi almakta olan öğrencilerin muhasebe bölümüne yönelik motivasyonlarını irdelemiş ve muhasebe bölümü tercihinde etkili olan faktörlerin motivasyonları üzerindeki etkilerini belirlemeye çalışmıştır. Öğrencilerin muhasebe bölümü tercihlerinde muhasebe mesleğinin cazibesi, meslek lisesi ve bilinç dışı olmak üzere 3 faktörün etki ettiği ve muhasebe mesleğinin cazibesi boyutunun öğrenci motivasyonu üzerinde güçlü bir etkisinin olduğunu tespit etmiştir.

Karahan (2017) çalışmasında muhasebe dersini alan öğrencilerin, muhasebe meslek etiği algısını ölçmüş ve etik dersi almış öğrencilerle almamış olanlar arasındaki etik algısı arasındaki farklılığı incelemiştir. Araştırmada kullanılan veriler Gaziantep Üniversitesi ve Çukurova Üniversitesi merkez kampüsünde merkez muhasebe dersi almış öğrencilerden elde edilmiştir. Çalışmada yapılan analiz sonucunda, mesleki etik algısı ile cinsiyet ve öğrenim görülen okul tipi arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Güner ve Çarıkçı (2018) çalışmalarında Batı Akdeniz bölgesinde ki mali müşavir olabilmek hakkına sahip olan öğrencilere anket yapılmış ve öğrencilerin demografik özelliklerine göre mali müşavirlik mesleğini tercih etme durumları ve mesleki algıları hakkında bilgi verilmiştir. Araştırma sonucunda mali müşavirlik mesleğini yapma hakkına sahip olan öğrencilerin çoğunluğunun meslek hakkında bilgisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Mohrweis (2006) tarafından yapılan çalışmada Muhasebe dersi alan işletme öğrencilerinden, derslerinde 'A' ve 'B' notu alan öğrencilere odaklanılmıştır. Kontrol grubundaki öğrencilere çalışmada muhasebe kariyerinin avantajları sıralanmış, daha üst düzey bir muhasebe dersine kaydolmaları teşvik edilmiş ve daha fazla bilgi edinebilmek için muhasebe departmanının web sitesini ziyaret ettikleri görülmüştür.

Tan ve Laswad (2006) bir öğrencinin muhasebe ana dalını sürdürme niyetini etkileyen faktörleri incelemek için muhasebe dersleri alan öğrencileri araştırmıştır. Muhasebe derecesine sahip olma niyetinde olan ve muhasebe dışı bölümlere ilgi duyan öğrenciler arasında üç değişken üzerinde farklar bulmuşlardır: (1) Muhasebede iş ve iş yükünün kişisel algısı,(2) önemli kişiler tarafından tutulan muhasebe alanının (örneğin ebeveynler) algıları ve (3) algılanan irade (örneğin, gerekli nicel becerilere sahip olma).Avustralyalı öğrencileri kullanarak yapılan çalışmalarda, bir muhasebe kariyerinin içsel değeri, muhasebede kariyer beklentileri, iş piyasası fırsatları, çalışma ortamı, finansal ödüller ve diğer kişilerin etkisi gibi faktörlerin, muhasebe mesleğinin seçimini etkilediği tespit edilmiştir (Sugahara ve Boland, 2009; Sugahara, Boland ve Cilloni, 2008).

Swain ve Olsen, (2012) Myers-Briggs Tip Göstergesini (MBTI), muhasebe öğrencilerinin muhasebe alanında kariyer seçmeleriyle ilişkili özellikleri tanımlamak için kullanmıştır. Sonuçlar, MBTI tarafından algılanan ve yargılayan olarak sınıflandırılan öğrencilerin bir kariyer tercihi olarak muhasebeye daha fazla ilgi gösterdiklerini göstermiştir.

Schoenfeld, Segal ve Borgia (2017) yaptıkları çalışmada sertifikalı bir muhasebeci olma isteğini sosyal bilişsel kariyer teorisi temelinde incelemiş sonuçta öz yeterlilik inançları ile sonuç beklentileri arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur.

Araştırmanın Metodolojisi

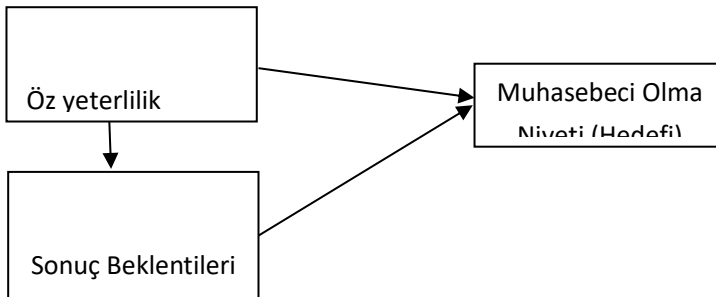
Bu araştırmada öncelikle muhasebe mesleği tanımlanmış ve Serbest muhasebeci mali Müşavir olabilmek kriterleri sıralanmıştır. Daha sonra literatüre dayalı olarak Sosyal bilişsel kariyer modeli açıklanarak bu model ile ilgili yapılan çalışmalar literatür olarak verilmiştir. Düzenlenen anket formları ile İnönü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi dördüncü sınıf öğrencilerinin kariyer hedefleri arasından serbest muhasebeci mali müşavirlik mesleğinin boyutu araştırılmıştır. Anket oluşturulurken muhasebeci olma hedefi bağımlı değişken olarak kabul edilmiş ve sonuç beklentileri ile öz yeterlilik değişkenleri bağımsız değişken olarak alınmıştır. Muhasebeci olma hedefi bir soru ile sorgulanmış “Serbest Muhasebeci Mali Müşavir Olabilmek ihtimaliniz yüzde kaçtır” sonuç beklentileri değişkenleri yüksek gelir, İş güvencesi, İlerleme potansiyeli, statü ve prestij, İlgi çekici (ilginç) iş, bağımsız çalışma, yoğun çalışma, gelecekte ihtiyaç duyulacak meslek olarak sıralanmış ve 5’li likert ölçeği ile düzenlenmiştir. Daha sonra bu değişkenlere SMMM olduklarındaki ulaşılabilirlik ihtimalleri (Tablo 4) tekrar sorgulanmış ve Tablo 3 ve Tablo 4 deki değişkenler çarpılarak sonuç beklentileri indeksi^{††} oluşturulmuştur. Diğer bağımsız değişken olan öz yeterlilik “Mali Müşavir olabilmek için gerekli tüm koşulları yerine getirebileceğiniz konusunda kendinize ne kadar güveniyorsunuz” temel sorusu ve bunun ayrıntıları ile analiz edilerek öz yeterlilik indeksi oluşturulmuştur. Daha sonra model oluşturularak test edilmiştir.

Araştırma Amacı

Sosyal bilişsel kariyer modeli son yirmi yıldır öğrencilerin akademik ve kariyer hedeflerini belirleyebilmek için birçok alanda sıklıkla kullanılan bir modeldir. Bu araştırmanın amacı, geliştirilen anket formu aracılığıyla sosyal bilişsel kariyer teorisi temelli, üniversite öğrencilerinin Serbest Muhasebeci Mali Müşavir olma hedeflerine yönelik öz yeterlilik ve sonuç beklentilerinin etkisini incelemektir.

Araştırma Hipotezleri ve Sosyal Bilişsel Kariyer Modeli

Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi akademik tercihlerin ve kariyer seçimlerinin gelişiminde etkili olan dinamik süreçlerin açıklanmasına yönelik kapsamlı bir çerçeve sunar. Bu süreç çeşitli kişisel girdilerden ve zamanın bir fonksiyonu olarak birbirini etkileyen ve değişen çevresel ve durumsal bağlamsal faktörlerden etkilenir. Bu model üç ana değişkenden oluşmaktadır. Bu değişkenler kariyer niyetlerinin öz-yeterlilik inançları, sonuç beklentileri ve hedeflerden oluşmaktadır. Öğrencilerin öz-yeterlilik inançları ve sonuç beklentileri ne kadar güçlü olursa, zorlu bir kariyer hedefine ulaşma konusunda daha fazla çaba gösterecekleri ve kararlı kalacağı olasılığı üzerinde durulmuştur. Ek olarak, model daha yüksek öz-yeterliliğin daha yüksek sonuç beklentilerine yol açtığını belirtmektedir (Schoenfeld vd., 2017, s.4):

Şekil 1: Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı ve SMMM Olma Hedefi

^{††} Sonuç beklentileri indeksi oluşturulurken örneğin tablo 3 deki yüksek gelir tercihi sorusuna 3 cevabı verilmiş ve tablo 4 deki yüksek gelir elde ederim sorusuna 3 cevabı verilmişse yüksek gelir sonuç beklentisi 9 olarak hesaplanmıştır. Diğer 7 soru için aynı işlem yapılarak indeks oluşturulmuştur.

Model de öz yeterlilik, bireyin sahip olduğu yeteneklerinin Serbest Muhasebeci Mali Müşavir olabilmesine uygun olup olmadığına dair inancını belirtmekte ve öz yeterlilik ve sonuç beklentilerinin muhasebeci olma hedefine etkileri açıklanmaktadır. Model aşağıdaki hipotezlerle test edilmiştir.

Hipotez 1: Bireyin öz yeterliliği ile serbest Muhasebeci Mali Müşavir olma hedefi arasında pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 2: Bireyin Serbest muhasebeci Mali Müşavir olduğundaki sonuç beklentileri ile Muhasebeci olma hedefi arasında pozitif bir ilişki vardır.

Hipotez 3: Bireyin Serbest muhasebeci mali müşavir olabilmesi için sahip olduğu öz yeterlilik ile mali müşavir olduktan sonraki sonuç beklentileri arasında pozitif bir ilişki vardır.

Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmanın kapsamını, İnönü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi dördüncü sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Bu kapsamda fakültede yer alan İşletme, İktisat, Maliye, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Ekonometri ve Uluslararası İlişkiler bölümlerinde 2017-2018 bahar döneminde okumakta olan 1527 öğrenci ile görüşülmüş bunlardan 516 sı anket katılarak yanıtlamıştır. Anketin birinci bölümünde öğrencilerin cinsiyet, yaş, mezun olduğu lise ve okuduğu bölüme ait değişkenler sorgulanmış, ikinci bölümünde sosyal bilişsel kariyer modelinde yer alan öz yetkinlik, sonuç beklentileri ve amaç (hedef) değişkenlerini sorgulayan sorulara yer verilmiştir. Anket formu oluşturulurken Jerry Schoenfeld, Gerry Segal ve Dan Borgia 2017 çalışmasından yararlanılmıştır.

Araştırma Bulgularının Analizi

Araştırmada kullanılan ankette bütün soruların birbiriyle tutarlılığını ve ele alınan oluştumu ölçmede homojenliği ortaya koymak amacıyla güvenilirlik analizi yapılmış Cronbach Alfa katsayısı kullanılmıştır (Özdamar, 2002, s. 662-663). Çalışmamızda elde edilen Cronbach's Alfa değeri 0,875 (n=26), olarak belirlenmiştir. Bu da çalışmada kullanılan ifadelerin güvenilirliğinin oldukça yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Tablo 1: Öğrencilerin demografik özellikleri

Demografik Özellikler			
		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	304	58,9
	Erkek	212	41,1
	Toplam	516	100,0
Yaş	20 Yaş Altı	6	1,2
	20-23 Yaş arası	356	69,0
	23 Yaş üstü	154	29,8
	Toplam	516	100,0
	Düz lise	304	58,9

Mezun Olduđunuz Lise	Ticaret Lisesi	41	7,9
	Anadolu Lisesi	145	28,1
	Fen Lisesi	8	1,6
	İmam Hatip Lisesi	18	3,5
	Total	516	100,0
Bölümünüz	İşletme	124	24,0
	İktisat	120	23,3
	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	82	15,9
	Uluslararası ilişkiler	75	14,5
	Maliye	58	11,2
	Ekonometri	57	11,0
	Total	516	100,0

Tablo 1 de ankete katılan öğrencilerin yüzde 58,9'unun kadın, yüzde 41,1'inin erkek oldukları, öğrencilerin yüzde 69,unun 20-23 yaş arasında olduğu, yüzde 58,9'unun düz lise mezunu olduğu ve yaklaşık yüzde 47,3'ünün işletme ve iktisat bölümünde okuduğu görülmektedir. Mali müşavirlik mesleği incelendiğinde büyük oranda mesleği tercih eden meslek mensuplarının işletme ve iktisat bölümlerinden mezun oldukları daha önceki araştırmalarımızdan tespit edilmiştir.

Tablo 2: Öğrencilerin Serbest Muhasebeci Mali Müşavir olma hedefi

Serbest Muhasebeci Mali Müşavir Olabilme ihtimaliniz yüzde kaçtır.	%	Frekans	Yüzde
	0-20	161	31,2
	21-40	116	22,5
	41-60	138	26,7
	61-80	61	11,8
	81-100	40	7,8
	Total	516	100,0

Tablo 2 incelendiğinde ankete katılan öğrencilerin yüzde 31,2'sinin serbest muhasebeci mali müşavir olabilme ihtimallerini yüzde 0-20 aralığında, yüzde 22,5'inin yüzde 21-40 aralığında, yüzde 26,7 lik katılımcının yüzde 41-60 aralığında ve yaklaşık 19,6 sının yüzde 61-100 aralığında gördükleri belirlenmiştir. Verilere bakıldığında öğrencilerin serbest muhasebeci mali müşavir olabilme ihtimallerini düşük gördükleri tespit edilmiştir. Bunun nedeninin staja başlama sınavının ve yeterlilik sınavlarının zorluğu ve üç yıllık staj süresinin uzunluğundan kaynaklandığı, öğrencilerin okulu bitirir bitirmez bir mesleğe atılma isteklerinin bu süreyle bağdaşmadığı gözlemlenmiştir.

Tablo 3: Öğrencilerin mali müşavirlik mesleğini tercih etme nedenleri

İfadeler	Hiç Önemli Değil	Önemli değil	Fikrim Yok	Önemli	Çok önemli	Ortalamalar
Yüksek gelir getiren bir meslek olması	5,0	6,6	7,9	56,2	24,2	3,88
Meslekte iş güvencesinin olması	4,1	3,5	9,1	45,9	37,4	4,09
Meslekte İlerleme potansiyelinin yüksek olması	3,3	3,5	11,0	42,4	39,7	4,11
Mesleğin yüksek statü ve prestije sahip olması	3,5	3,9	11,0	43,0	38,6	4,09
Mesleğin cazip ve ilgi çekici yönlerinin olması	4,5	8,1	17,2	46,3	23,8	3,77
Mesleğin bağımsız çalışma koşullarına sahip olması	3,3	9,1	17,1	39,7	30,8	3,86
Mesleğin yoğun çalışma koşullarına sahip olması	7,8	19,6	24,4	36,6	11,6	3,25
Yakın gelecekte şiddetle ihtiyaç duyulan bir meslek olması	6,8	10,7	26,4	35,5	20,7	3,53

Tablo 3 öğrencilerin mali müşavirlik mesleğini tercih etme nedenlerini ölçmeye yönelik sekiz sorudan oluşmuştur. Sorulara verilen yanıtların ortalaması 3,82 ile önemli ifadesine oldukça yakındır. Tablodaki ifadelerin genel olarak mesleği tercih etmede önemli etkisinin olduğu görülmektedir. Öğrencilerin yaklaşık yüzde 80,4'ünün yüksek gelir getiren meslek olmasının önemli bir tercih sebebi olduğunu, yüzde 83,3'ünün iş güvencesinin olmasının önemli olduğunu, 82,1'inin meslekte ilerleme potansiyelinin olmasının önemli olduğunu, 81,6'sının mesleğin yüksek statü ve prestije sahip olmasının önemli olduğunu, 80,1'inin ilgi çekici ve cazip yönlerinin olmasının önemli olduğunu, 70,5'inin bağımsız çalışma koşullarına sahip olmasının önemli olduğunu, 56,2'sinin yakın gelecekte ihtiyaç duyulan önemli bir meslek olacağını düşündükleri buna karşılık yoğun çalışma koşullarına sahip olmasının mesleğin tercih edilirliliğini azalttığı gözlemlenmiştir.

Tablo 4: Öğrencilerin Serbest Muhasebeci Mali Müşavir olduklarındaki sonuç beklentileri

İfadeler	% 0-20	% 21-40	% 41-60	% 61-80	% 81-100	Ortalamalar
Yüksek düzeyde gelir elde ederim	8,1	12,4	32,4	32,2	14,9	3,33
İş güvencemi sağlarım	6,0	11,0	24,0	36,8	22,1	3,58
Mesleğimde ilerlemeyi sürdürürüm	4,7	8,3	19,6	34,5	32,9	3,90
Statü ve prestije sahip olurum	4,7	7,8	20,0	36,6	31,0	3,82

Mesleğin ilgi çekici yönlerinden yararlanırım	5,6	7,4	23,3	32,8	31,0	3,76
Bağımsız çalışma koşullarını sağlarım	6,2	10,5	22,1	32,0	29,3	3,68
Yoğun çalışma temposuna uyum sağlarım	7,9	10,7	26,6	33,9	20,9	3,49
İhtiyaç duyulan ve aranan bir meslek mensubu olurum	5,8	10,7	22,7	34,3	26,6	3,65

Tablo 4 öğrencilerin Serbest Muhasebeci Mali Müşavir olduklarında mesleği tercih ederken ortaya koydukları beklentilere ne derece ulaşabileceklerini sorgulamayı amaçlayan sekiz sorudan oluşmaktadır. Tablo incelendiğinde meslek mensubu olduğunda yüksek gelir elde edebileceğini düşünenlerin oranının yüzde 47,1 olduğu, yüzde 58,9 unun iş güvencesini sağlayabileceğini düşündüğü, meslekte ilerlemeyi sürdüreceğine inananların oranının yüzde 67,4 olduğu, yüzde 67,7 sinin statü ve prestije kavuşacağını düşündükleri, ihtiyaç duyulan ve aranan bir meslek mensubu olacağını düşünenlerin oranının yüzde 60,9 olduğu ve yoğun çalışma temposuna ayak uydurabileceğini düşünenlerin oranının yüzde 54,8 olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Öğrencilerin öz yeterlilik inançları algı düzeyleri

İfadeler	Hiç Güvenmiyorum	Güvenmiyorum	Fikrim yok	Güveniyorum	Çok güveniyorum	Ortalamalar
Mali Müşavir olabilmek için gerekli tüm koşulları yerine getirebileceğiniz konusunda kendinize ne kadar güveniyorsunuz?	7,4	7,4	22,5	45,7	17,1	3,58
Mali Müşavirlik sınavı hazırlık kurs çalışmalarını başarılı bir şekilde tamamlamak konusunda kendinize ne kadar güveniyorsunuz?	6,0	7,0	13,6	52,1	21,3	3,76
Sınavlara hazırlanmak ve başarmak konularında kendinize ne kadar güveniyorsunuz (Staja başlama sınavı ve yeterlilik sınavları, etik eğitimi)	6,0	7,4	18,6	47,5	20,5	3,69
Diğer bütün gerekli görevler ve aktiviteleri yerine getirmek konusunda kendinize ne kadar güveniyorsunuz? (3 yıllık staj süresini tamamlamak ve bu sürede verilen görevleri yerine getirmek)	6,0	6,4	17,1	44,8	25,8	3,78
Dosya ve sınav ücretlerini karşılayabilmek açısından kendinize ne kadar güveniyorsunuz?	8,1	8,3	18,2	42,2	23,1	3,64

Tablo 5 öz yeterlilik değişkeni ile ilgili sorulardan oluşmaktadır. Sosyal bilişsel Kariyer teorisi öz yeterliliği yüksek olan bireyin hedeflerine ulaşmasının daha olası olduğunu savunmaktadır. Öz yeterlilik bireyin karşılaştığı durumlarla başa çıkabilme becerisi ya da zorlukları başarabileceğine olan inancıdır. Tablodaki sorularla öğrencilerin meslek mensubu olabilmek için gerekli koşulları yerine getirebilme konusunda kendilerine olan inanç (güven) düzeyleri test edilmiştir. Genel olarak öğrencilerin yüzde 62,8'inin meslek mensubu olabilmek için gerekli tüm koşulları yerine getirebilme konusunda kendilerine güvendikleri görülmektedir. Tablo da ayrıca bu koşullar özel olarak incelendiğinde; öğrencilerin yüzde 73,4'ünün mesleğe giriş

için gerekli sınavlara hazırlık kurslarını başarılı bir şekilde tamamlayacağını, yüzde 68'inin mesleğe giriş ve yeterlilik sınavlarını başara bileceklerini ve yüzde 65,3'ünün dosya ve sınav ücretini karşılama konusunda kendilerine güven duydukları görülmüştür.

Tablo 6: Sonuç beklentileri değişkenleri pearson korelasyon katsayıları.

	Yüksek Gelir	İş güvencesi	İlerleme potansiyeli	Statü ve Prestij	İlgi Çekici İş	Bağımsız Çalışma	Yoğun Çalışma	İhtiyaç Duyulacak Meslek
Yüksek Gelir	1							
Pearson Correlation								
Sig. (2-tailed)								
N	516							
İş güvencesi	,679**	1						
	,000							
	516	516						
İlerleme potansiyeli	,574**	,661**	1					
	,000	,000						
	516	516	516					
Statü ve Prestij	,601**	,617**	,727**	1				
	,000	,000	,000					
	516	516	516	516				
İlgi çekici iş	,483**	,509**	,632**	,656**	1			
	,000	,000	,000	,000				
	516	516	516	516	516			
Bağımsız Çalışma	,431**	,504**	,587**	,567**	,593**	1		
	,000	,000	,000	,000	,000			
	516	516	516	516	516	516		
Yoğun Çalışma	,388**	,438**	,460**	,441**	,482**	,425**	1	
	,000	,000	,000	,000	,000	,000		
	516	516	516	516	516	516	516	
	,510**	,547**	,624**	,593**	,579**	,526**	,554**	1

İhtiyaç Duyulacak Meslek	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	
	516	516	516	516	516	516	516	516

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 6 sonuç beklentileri indeksinin değişkenleri arasındaki pearson korelasyon sonuçlarını göstermektedir. Tablodaki sonuçlar incelendiğinde 0,01 düzeyinde bütün değişkenler arasında pozitif yönlü ve önemli ilişkilerin olduğu görülmektedir. Ayrıca sonuç beklentileri indeksi bileşenleri arasında iç tutarlılığı açıklamak için yapılan Cronbach alfa analizinde de 0,889 gibi yüksek bir değer bulunmuştur.

Tablo 7: SMMM kariyer hedefleri modeli pearson korelasyon İstatistiği.

		Öz yeterlilik	Sonuç Beklentileri	SMMM olma Hedefi
Öz yeterlilik İndeksi	Pearson Correlation	1		
	Sig. (2-tailed)			
	N	516		
Sonuç Beklentileri İndeksi	Pearson Correlation	,511**	1	
	Sig. (2-tailed)	,000		
	N	516	516	
SMMM Olma Hedefi	Pearson Correlation	,426**	,345**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	
	N	516	516	516

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 7 de görüldüğü gibi bireyin öz yeterlilik algısı ile sonuç beklentileri arasında $p < 0,001$ düzeyinde $r = 0,511$ pozitif yönlü önemli bir ilişki vardır. Öz yeterlilik algısı yüksek olan bireylerin sonuç beklentilerinin de yüksek olduğu görülmektedir. SMMM olma hedefi ile bireyin öz yeterlilik algısı arasında $p < 0,001$ düzeyinde anlamlı $r = 0,426$ pozitif bir ilişki görülmektedir. Ayrıca sonuç beklentileri ile SMMM olma hedefi arasında $p < 0,001$ düzeyinde $r = 0,345$ pozitif bir ilişki görülmektedir. Bu kapsamda model de test edilen hipotezlerin Durumu aşağıdaki gibidir.

Hipotez 1: Bireyin öz yeterliliği ile serbest Muhasebeci Mali Müşavir olma hedefi arasında pozitif bir ilişki vardır (KABUL)

Hipotez 2: Bireyin Serbest muhasebeci Mali Müşavir olduğundaki sonuç beklentileri ile Muhasebeci olma hedefi arasında pozitif bir ilişki vardır (KABUL)

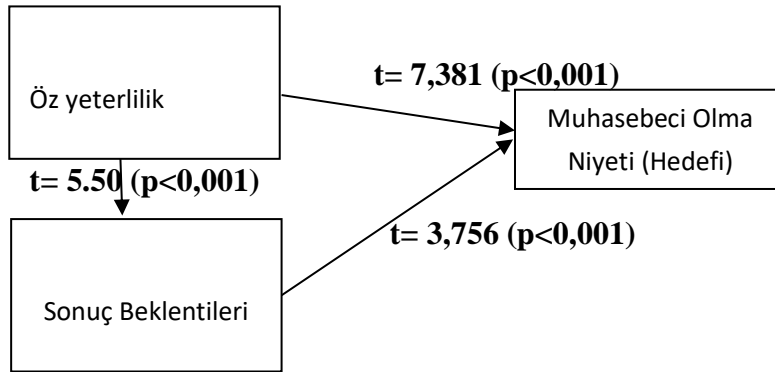
Hipotez 3: Bireyin Serbest muhasebeci mali müşavir olabilmesi için sahip olduğu öz yeterlilik ile mali müşavir olduktan sonraki sonuç beklentileri arasında pozitif bir ilişki vardır (KABUL).

Hipotezlerin tamamı kabul edilmiştir. Öğrencilerin öz yeterlilikleri, hedefleri ve sonuç beklentileri arasında pozitif ilişkilerin olduğu görülmüştür.

Tablo 8: Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramına göre öğrencilerin SMMM olma niyetlerinin tahmini (çoklu regresyon analizi)

Değişkenler	Katsayı	Standart hata	t-İstatistiği	p-Değeri	F-İstatistiği	R	R ²	Düzeltilmiş R ²
Intercept	-0,001	0,218	-0,006	,000	65,619	0,451	0,204	0,201
Öz Yeterlilik	0,480	0,065	7,381	,000				
Sonuç Beklentileri	0,045	0,012	3,756	,000				

Tablo 8 deki regresyon sonuçları hipotezleri desteklemektedir ve Öz yeterliliğin (özgüven) “sonuç beklentisi” algılarını etkilediğini ve öğrencilerin SMMM olmak için gerekli tüm koşulları yerine getirebileceklerine dair kendilerine olan güvenlerinin ve buna paralel oluşan sonuç beklentilerinin SMMM olma niyetlerini sürdürmelerini önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Modelde, $F=65,619$ Düzeltilmiş $R^2=0,204$ ve $\text{sig}<0,001$ düzeyinde öz yeterlilik ile muhasebeci olma hedefi arasında $t=7,381$, sonuç beklentileri ile Muhasebeci olma hedefi arasında $t=3,756$ ve ayrıca yapılan t istatistiğinde öz yeterlilik ile sonuç beklentileri arasında $t=5,50$ lik pozitif anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 2: Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı ve SMMM olma Hedefi Sonuçları

Sonuç

Sosyal bilişsel kariyer kuramı öğrencilerin kariyer tercihlerini yaparken çevre, aile ve diğer dışsal faktörlerin etkisinin olabileceğini ancak bunlardan daha öncelikli olarak öğrencinin öz yeterliliği, sonuç beklentileri ve hedefinin belirleyici olduğunu savunan bir kuramdır. Bu kurama göre öğrencinin öz yeterliliği (bir işi başara bilmek için sahip olduğu yeteneklerin yeterli olduğuna ait inancı) ne kadar güçlü ise hedefin zor olup olmamasına bakılmaksızın motivasyonu ve hedefe olan inancının sürdürülebilirliği de o kadar güçlü olmaktadır. Ayrıca sonuç beklentileri bireyi motive eden diğer önemli bir unsurdur. Literatürde yapılan benzer çalışmalar incelendiğinde çalışmamızla aynı paralelde sonuçların ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Kuram da yer alan değişkenler, öz yeterlilik, sonuç beklentileri ve hedef arasında pozitif yönlü güçlü ilişkiler ortaya çıkmıştır. Ülkemizde özellikle kariyer hedeflerinin belirlenmesi süreci ve bu hedefe ulaşma isteğindeki sürdürülebilirlik konusunda önemli sıkıntıların yaşandığı dikkate alındığında kariyer hedefinin en etkin süreçlerinden olan üniversite eğitimi sürecinde özellikle

kariyer planlama derslerinin öğrencilere ek olarak sunulması öneri olarak sunulmaktadır. Ayrıca özellikle Serbest Muhasebeci Mali Müşavir olma süreci değerlendirildiğinde staja başlama sınavını kazandıktan sonra 3 yıllık zorunlu staj süresi mesleği tercih etme isteği olan öğrencilerde motivasyon kaybı yaratmaktadır. Bu nedenle bu staj süresinin en azından bir yılının mesleği tercih etme niyeti olan öğrencilere seçmeli ve uygulamalı ders olarak eğitim sürelerinde verilmesinin motivasyonu arttıracakını düşünmekteyiz.

Kaynakça

- Akın, O. & Onat, O.K. (2015). Muhasebe eğitimi alan öğrencilerin meslek seçimini etkileyen faktörler: Demografik farklılaşmalar üzerine bir araştırma. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 15, 297-312.
- Aksu, H.H. (2008) 'Öğretmen adaylarının matematik öğretimine yönelik öz yeterlilik inançları', *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 161-170.
- Aşkar, P. & Umay, A. (2001), İlköğretim matematik öğretmenliği öğrencilerinin bilgisayarla ilgili öz yeterlilik algısı, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 1-8.
- Bandura, A.(1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84, 191-215.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory.*, NJ: Prentice Hall.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control.* New York: W.H. Freeman.
- Büyükgöze-Kavas A. (2011) *Testing a model of career indecision among university students based on social cognitive career theory*' The Degree of Doctor of Philosophy, Middle East Technical University.
- Bozkurt, İ., Öksüz, S. & Karakuş, R. (2013) Muhasebe eğitiminin niteliği ve bu eğitimin muhasebecilik mesleği ile ilgili algılara etkisi: Çankırı Meslek Yüksek Okulu örneği, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 60-76.
- Cervone, D., Shade, W.G. & Jencius, S. (2001), Social-Cognitive Theory of personality assessment', *Personality and Social Psychology Review*, 5(1), 33-51
- Chartrand, J. M. & Rose, M. S. (1996). Career intervention for at-risk populations: in corporating social cognitive influences. *Career Development Quarterly*, 44, 341-362.
- Çarıkcı, O. (2017) Muhasebe eğitimi almakta olan öğrencilerin motivasyonları ve muhasebe bölümünü tercihlerinin irdelenmesi' *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(4), 1223-1233.
- Çelenk, H., Atmaca, M. & Horasan, E. (2010). Marmara Üniversitesi'nde muhasebe eğitimi alan öğrencilerin muhasebe alanına bakış açılarının değerlendirilmesine yönelik bir araştırma, *Öneri Dergisi*, 33, 159-171
- Çetin, F. (2011), Örgüt içi girişimcilikte öz yeterlilik algısı ve kontrol odağının rolü, *Business and Economics Research Journal*, 2(3), 69-85.
- Demirci, Ş.D., Erol, E. & Zeren, F. (2015), Muhasebecilik mesleğine yönelimde beş faktör kişilik ölçeği: işletme öğrencileri üzerine bir uygulama, *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 25-37.
- Dinç, E. & Karakaya, A. (2008) Muhasebe mesleği seçimini etkileyen faktörlere yönelik lisans öğrencilerinin algılarındaki farklılıklar' *MÖDAV*, 4, 117-136.

- Ekşi, İ.H., Özçalıcı, M.& Büyükkonuklu, B. (2011). Meslek algılanmasında etkili olan faktörler: muhasebecilik örneği, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Ekim, 67-80.
- Erdurdu, İ., Deran, A.& Çelik, S.,(2017), Muhasebe eğitimi alan öğrencilerin muhasebe mesleğine bakış açılarının incelenmesi: Ömer Halis Demir Üniversitesi örneği', *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 34-48.
- Gore, P. A.& Leuwerke, W. C.(2000) Predicting occupational considerations: A comparison of self-efficacybeliefs, outcome expectations, and person-environment congruence. *Journal of Career Assessment*, 8(3), 237-250
- Güner,O.,& Çarıkçı,O. (2018) Mali Müşavir Olabilme Hakkına Sahip Olan Öğrencilerin Muhasebe Meslek Algısı Üzerine Bir Araştırma, *UIİİD-IJEAS (17. UIK Özel Sayısı)*, 627-640.
- Hackett, G.,& Betz, N. E. (1981), A self-efficacy approach to the career development of women. *Journal of Vocational Behavior*, 18(3), 326-339.
- Ilgaz, Y. (1996).Muhasebe eğitimi kalitesinin meslek imajına etkisi", SPK, Yayın:68, Ankara
- Işık, E. (2010) *Sosyal bilişsel kariyer teorisi temelli bir grup müdahalesinin üniversite öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik ve mesleki sonuç beklenti düzeylerine etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Karahan. M. (2017) Muhasebe Dersi Alan Öğrencilerde Mesleki Etik Algısı: Gaziantep ve Çukurova Üniversitesinde Bir Uygulama", *Social Sciences Studies Journal (SSSJJournal)*, 3(11), 1533-1541.
- Kınay, B., Ciğer, A. & Koç, N. (2017) Muhasebe önlisans programı öğrencilerinin iş hedeflerini belirlemeye yönelik nitel bir araştırma: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Örneği, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(21), 454-469.
- Kurtaslan, Z., Arat, T.& Çakırer, S. (2012), Muzik öğretmenlerinin sosyal-bilişsel kariyer kuramına göre öğretim teknolojilerine yönelik tutumları', *İdil Dergisi*, 1(4), 84-103.
- Lent, R. W. (2005). A social cognitive view of career development and counseling. In S. D. Brown & Lent R W (Eds.), *Career development and counseling: Putting theory and research to work* , New York: Wiley.
- Lent, R. W., Brown, S. D., &Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest, choice, and performance. *Journal of Vocational Behavior*, 45(1), 79-122.
- Lent,R.W., Brown, S. D., &Hackett, G. (2000). Contextual supports and barriers to career choice: A social cognitive analysis. *Journal of CounselingPsychology*, 47(1), 36-49.
- Lent, R. W., Brown, S. D., &Hackett, G. (2002). Social cognitive career theory. In D.Brown & Associates (Eds.), *Career choice and development* (4th ed.,pp.255-311). San Francisco: Jossey-Bass.
- Mohrweis, L. C. (2006). Recruiting top students: A letter writing approach. *Journal of Accounting Education*, 24(4), 197-201.
- Özdamar, K. (2002), *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi-1, SPSS-MINITAB*, Kaan Kitabevi, Eskişehir.

- Özden, K. (2014), *Üniversite öğrencilerinde psikolojik iyi oluşun psiko sosyal yordayıcılarının sosyal bilişsel kariyer kuramı açısından incelenmesi* ' Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul
- Schoenfeld, J., Segal, G. & Borgia, D. (2017), Social cognitive career theory and the goal of becoming a certified public accountant", *Accounting Education: An International Journal*, 26 (2), 109-126.
- Segal, G.; Borgia, D. & Schoenfeld, J. (2002), Using social cognitive career theory to predict self-employment goals, *New England Journal of Entrepreneurship*, 5(2), 8.
- Sugahara, S. & Boland, G. (2009). The accounting profession as a career choice for tertiary business students in Japan – a factor analysis, *Accounting Education: An International Journal*, 18(3), 255–272.
- Sugahara, S., Boland, G., & Cilloni, A. (2008). Factors influencing students' choice of accounting major in Australia. *Accounting Education: An International Journal*, 17, 37–54.
- Swain, M. R., & Olsen, K. J. (2012). From student to accounting professional: A longitudinal study of the filtering process, *Issues in Accounting Education*, 27(1), 17–52.
- Tan, L. M., & Laswad, F. (2006). Students' beliefs, attitudes and intentions to major in accounting, *Accounting Education: An International Journal*, 15(2), 167–187.
- Ünsal, P. (2014), *Kariyer gelişim kuramları ve kariyer danışmanlığı*, 1. Basım, Nobel Yayıncılık.
- Yayla, H. & E. Cengiz (2005) Muhasebe mesleğinin tercih edilmesinde etkili olan faktörlerin belirlenmesine yönelik bir alan çalışması: Karadeniz Teknik Üniversitesi Örneği" *Muhasebe ve Denetim Bakış*, 3, 147-168.
- Yıldırım, F. & İlhan, İ.Ö. (2010), Genel öz yeterlilik ölçeği Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(4).
- Zeytinoğlu, E. (2012). "Muhasebe bölümü öğrencilerinin motivasyonu ve beklentileri üzerine bir araştırma: Dumlupınar Üniversitesi örneği", *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Ocak, 103-115.